

of remote work as a non-standard form of employment in the Samara Region]. *Uroven zhizni naseleniya regionov Rossii*, no. 2 (2012): 108-113.

Sorokina, A. N. "Udalennaya rabota kak nestandartnaya forma zanyatosti naseleniya regiona (po materialam sotsiologicheskogo issledovaniya v Samarskoy oblasti)" [Remote work as a non-standard form of employment for the region's population (based on a sociological survey in the Samara Region)]. *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta*, no. 12 (2010): 63-67.

Strebkov, D. O., Shevchuk, A. V., and Spirina, M. O. "Samostoyatel'naya rabota na rynke udalennoy raboty" [Independent

work on the remote work market]. *Monitoring obshchestvennogo mneniya: ekonomicheskoye i sotsialnyye peremeny*, no. 6 (2016): 88-105.

Stukalkina, Ye. A. "Frlans: nedostatki i preimushchestva" [Freelance: advantages and disadvantages]. *Rossiyskaya nauka i obrazovaniye segodnya: problemy i perspektivy*, no. 2 (2017): 59-60.

Tebenkov, Ye. V., and Norkina, A. N. "Udalennaya rabota kak vozmozhnost optimizirovat raskhody dlya biznesa v krizis" [Remote work as an opportunity to optimize costs for a business in a crisis]. *Sciences of Europe*, no. 10-1 (2016): 55-56.

УДК 005.93:005.336.1

ОГЛЯД МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

©2018 ЧЕРЕП А. В., ГРИГОРОВИЧ Л. С.

УДК 005.93:005.336.1

Череп А. В., Григорович Л. С. Огляд методів оцінки ефективності управління підприємством

Метою статті є огляд існуючих методів оцінки ефективності управління підприємством. При аналізі праць вітчизняних і зарубіжних учених було виявлено наявність великої кількості методів, що обтяжує вибір менеджерів підприємства найбільш ефективного з них. Наведено найбільш розповсюджені класифікації та короткий опис існуючих методів оцінки. У результаті досліджень було виявлено, що на сьогодні не вироблено єдиної класифікації чинних методів оцінки. У роботі надано розподіл методів з точки зору визначення поняття ефективності. Зазначено наявність умовного поділу методів на формалізовані та неформалізовані та надано короткий опис кожного з них. У подальшому дослідження в цій сфері можуть бути спрямовані на порівняння існуючих методів, виявлення найбільш ефективного або формування нового, який би врахував всі недоліки та переваги вже існуючих.

Ключові слова: ефективність управління, ефективність, метод оцінки, аналіз.

Табл.: 1. **Бібл.:** 8.

Череп Алла Василівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Запорізький національний університет (вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна)

E-mail: cherep.av.znu@gmail.com

Григорович Луїза Сергіївна – магістрант, Запорізький національний університет (вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна)

E-mail: luisa3578@gmail.com

УДК 005.93:005.336.1

Череп А. В., Григорович Л. С. Обзор методов оценки эффективности управления предприятием

Целью статьи является обзор существующих методов оценки эффективности управления предприятием. При анализе работ отечественных и зарубежных ученых было выявлено большое количество методов, обтягивающих выбор менеджеров предприятия наиболее эффективного из них. Приведены наиболее распространенные классификации и краткое описание существующих методов оценки. В результате исследований было выявлено, что на сегодня не выработана единая классификация действующих методов оценки. В работе приведено распределение методов с точки зрения определения понятия эффективности. Указано наличие условного разделения методов на формализованные и неформализованные и дано краткое описание каждого из них. В дальнейшем исследования в этой области могут быть направлены на сравнение существующих методов, выявление наиболее эффективного или формирования нового, который бы учел все недостатки и преимущества уже существующих.

Ключевые слова: эффективность управления, эффективность, метод оценки, анализ.

Табл.: 1. **Библ.:** 8.

Череп Алла Васильевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования, Запорожский национальный университет (ул. Жуковського, 66, Запорожье, 69600, Украина)

E-mail: cherep.av.znu@gmail.com

Григорович Луиза Сергеевна – магистрант, Запорожский национальный университет (ул. Жуковського, 66, Запорожье, 69600, Украина)

E-mail: luisa3578@gmail.com

UDC 005.93:005.336.1

Cherep A. V., Hryhorovych L. S. Reviewing the Methods for Evaluation of Efficiency of the Enterprise Management

The article is aimed at reviewing the existing methods for evaluation of efficiency of the enterprise management. In the course of analysis of works of both domestic and foreign scholars, the authors found a large number of methods, aggravating the choice of managers of enterprise: which one would be the most effective of them. The most common classifications and a brief description of the existing evaluation methods are provided. The result of the research identifies that today no single classification of existing methods of evaluation is well-developed. The publication presents the distribution of methods in view of defining the concept of efficiency. The presence of conditional separation of methods into formalized and informal is indicated and a brief description of each of them is provided. Further researches in this field can be aimed at comparing the existing methods, identifying the most effective or forming a new one that would take into consideration all the shortcomings and advantages of the available ones.

Keywords: management efficiency, efficiency, evaluation method, analysis.

Tbl.: 1. **Bibl.:** 8.

Cherep Alla V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National University (66 Zhukovskoho Str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine)

E-mail: cherep.av.znu@gmail.com

Hryhorovych Luiza S. – Graduate Student, Zaporizhzhya National University (66 Zhukovskoho Str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine)

E-mail: luisa3578@gmail.com

На сучасному етапі економічного розвитку України спостерігається значне зменшення кількості підприємств. Найбільша частка збиткових підприємств спостерігається саме серед великих компаній. Це пов'язано зі складністю в управлінні значними за розмірами фірмами. Для запобігання краху необхідно вчасно виявити недоліки у функціонуванні підприємства, що безпосередньо залежить від управління його діяльністю. Наразі в науковій літературі пропонується безліч методів визначення ефективності управління підприємством. Але жоден не виокремлюється як головний. Кожен з них має свої недоліки та переваги. Їх аналіз надасть можливість менеджерам ефективно оцінювати свою діяльність для запобігання помилкам у подальшому.

Суттєвий вклад у дослідження методів оцінки ефективності управління підприємством зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Н. Волкова, Я. Догадайло, Г. Дудукало, Н. Кизіма, Р. Каплан, Д. Нортон, І. Марзур, В. Шапіро, Н. Ольдерогге, В. Ячменьова.

Проаналізувавши напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених, слід зазначити, що ними було проведено ґрунтовну роботу з вивчення існуючих і впровадження нових методів оцінки ефективності управління підприємством. Однак досі чітко не визначено найефективніший метод, тому постає необхідність у їх систематизації задля полегшення вибору, перед яким постає підприємство.

Метою даної статті є аналіз існуючих методів оцінювання ефективності управління підприємством.

На вітчизняних підприємствах управлінській діяльності не приділяється достатньо часу та уваги. Керівники виконують свої обов'язки, спираючись більше на досвід, аналогію, стандартні рішення та інтуїцію, ніж на строгу методологію та методику, що базується на наукових методах і принципах менеджменту та маркетингу.

Відсутність науково обґрунтованого апарату оцінки ефективності управління ускладнює розуміння необхідності дотримання правил корпоративного управління. Питання оцінки економічної ефективності управлінських рішень відійшли на другий план.

Управлінський процес неможливо повністю звести до кількісного опису. З одного боку, менеджер та працівники фірми самостійно оцінюють власні зусилля, їх результативність щодо досягнення задалегідь поставлених цілей. Це суб'єктивний аспект оцінки ефективності управління та діяльності підприємства.

Об'єктивний аспект включає ряд конкретних показників, які можна порівняти, визначити їх кількісний розмір та порівняти з попереднім періодом, планом або результатами конкурентів.

Очевидно, що суб'єктивне сприйняття ефективності є доповненням до загальної оцінки ефективності, де головну роль відіграє об'єктивний аспект. Але все ж таки негативна оцінка ефективності ком-

панії з боку її працівників повинна насторожувати та враховуватися.

З огляду на це всі методи оцінки ефективності управління підприємством можна умовно поділити на дві групи. Перша розглядає ефективність управління як ступінь досягнення поставленої мети. Друга припускає, що ефективність проявляється в зростанні товарообороту, рентабельності власного капіталу, показників ринкової активності.

Важкість кількісного вираження ефективності управління за умови якісно поставленої цілі є головним недоліком першої групи. Неправильний результат при застосуванні даного методу також може бути викликаний формуванням недосяжної або, навпаки, занадто легкої цілі. Але це вже недолік не самого методу, а процесу постановки цілі.

Розглядаючи другу групу методів, слід зазначити, що показники рентабельності та ринкової активності є складовими визначення економічної ефективності підприємства.

Залежно від форми подання результатів і витрат розрізняють такі категорії ефективності:

- 1) *технічна ефективність* – результати й витрати вимірюються в натурально-речовинній формі;
- 2) *економічна ефективність* – результати й витрати оцінюються у вартісній формі;
- 3) *соціально-економічна ефективність* – ураховуються не тільки економічні, але й соціальні наслідки реалізації заходу [1].

У процесі оцінки ефективності управління підприємством можна виділити такі етапи:

1. Постановка проблеми: визначення цілей оцінки ефективності управління підприємством виходячи з установок (цілей, завдань) користувачів результатів оцінки.
2. Вибір предметних об'єктів оцінки.
3. Визначення критеріїв оцінки:
 - 3.1. Вибір оціночних показників (якісних та кількісних характеристик предметного об'єкта оцінки).
 - 3.2. Установлення нормативних (планових) параметрів оціночних показників.
 - 3.3. Визначення фактичних значень (характеристик) оціночних показників розрахунково-аналітичними та експертними методами.
4. Аналіз параметрів оцінки та інтерпретація її результатів.
5. Розробка проекту управлінського рішення.
Кожен етап має велике значення і потребує відповідального підходу з боку працівників компанії.
Вибір предметних об'єктів оцінки ефективності управління підприємством залежить від того, для кого призначені її результати і з якою метою вона виконується.
На сьогодні не вироблено єдиної класифікації чинних методів оцінки, тому варто розглянути різні види.

Однією з найбільш розповсюджених класифікацій є розподіл методів на формалізовані та неформалізовані. В основі класифікації лежать об'єктивні та суб'єктивні причини методів.

Відкритий класифікатор методів оцінки ефективності функціонування підприємства наведено в табл. 1.

лення точність результату є вищою, а також є більше продуктивних ідей [6].

Деталізацію як прийом широко використовують для аналізу чинників, факторів і результатів господарської діяльності в часі та місці (просторі). За допомогою цього прийому виявляють позитивний і негативний вплив окремих чинників, результати якого,

Таблиця 1

Класифікація методів оцінки ефективності функціонування підприємства

1. Неформалізовані методи	1.1. Методи експертних оцінок та сценаріїв	Морфологічний метод; метод аналогій; метод експертних оцінок; мозковий штурм; метод Дельфі; метод «зворотного прогнозування»; метод сценаріїв
	1.2. Методи деталізації	Ранжування; факторний аналіз
	1.3. Порівняльні методи	Порівняння із середньогалузевим значенням; порівняння з конкурентами; порівняння за заданим критерієм у динаміці; ранжування з використанням відносних показників
	1.4. Методи читання аналізу фінансової звітності	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; аналіз відносних показників; факторний аналіз
2. Формалізовані методи	2.1. Традиційні методи	Групування; порівняння; відносні, середні, модальні та медіанні показники; графічні
	2.2. Методи детермінованого факторного аналізу	Елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць); інтегральні; логарифмічні; пропорційного поділу; балансові; індекси; ряди динаміки; простих і складних відсотків; дисконтування
	2.3. Методи ймовірнісного факторного аналізу	Дисперсійний аналіз; кореляційний аналіз; теорія графів; теорія масового обслуговування
	2.4. Методи теорії прийняття рішень	Аналіз чутливості; імітаційне моделювання; метод побудови дерева рішень

Неформалізованим методам притаманний певний суб'єктивізм, оскільки в них велике значення має інтуїція, досвід та знання, аналітика. Ці методи застосовують в умовах певної невизначеності, відсутності достатньої інформації про вплив факторів зовнішнього середовища, неможливості обліку всіх чинників, спрощеної уяви про явища економічної дійсності. Неформалізовані (евристичні) методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

Методи експертних оцінок та сценаріїв побудовані, передусім, на думках і припущеннях експертів та фахівців, відображають індивідуальне судження фахівців щодо перспектив розвитку об'єкта та засновані на мобілізації професійного досвіду й інтуїції. Методи експертних оцінок використовуються для аналізу об'єктів і проблем, розвиток яких або цілком, або частково не піддається математичній формалізації, тобто для яких важко розробити адекватну модель. Існують як індивідуальні, так і групові експертні оцінки. Останні вважаються більш достовірними, оскільки за колективного мис-

як правило, взаємно протилежні. У поєднанні з іншими методами аналізу деталізація дає змогу всебічно оцінити явище та виявити фактори впливу на нього.

Порівняльні методи використовуються для виявлення тенденцій і закономірностей розвитку досліджуваних об'єктів. Ціллю даних методів є отримання результатів порівняння показників, що відображають ефективність управління. Виділяють метод динамічного і метод просторового порівняння. Порівняльні методи спрямовані на вивчення всієї сукупності показників. За виявленими відхиленнями фактичних значень від базових можна дати характеристику рівня ефективності управління діяльністю підприємства. Серед недоліків виділяють неоднозначну інтерпретацію рівня ефективності управління діяльністю в разі одночасного поліпшення кінцевих результатів за одними показниками і погіршення за іншими [2].

Методи читання та аналізу фінансової звітності спрямовані на вивчення фінансової звітності задля оцінки діяльності підприємства. Читання звітності – це вивчення абсолютних показників, представлених у звітності. Шляхом читання звітності визначають майновий стан підприємства, коротко- і довгострокові інвестиції, джерела фінансування власного капі-

талу, оцінюються зв'язки між постачальниками і покупцями, виручка від діяльності та прибуток звітного року [8].

Горизонтальний аналіз – визначення абсолютних і відносних змін величин показників фінансової звітності підприємства. Горизонтальний аналіз є досить обмеженим з таких причин: зміни, що відбулися, характеризують дії минулих періодів, і відсутні підстави вважати, що подібні тенденції зберуться і в майбутньому; не маючи додаткових даних, неможливо однозначно інтерпретувати аналізовані зміни (абсолютні та відносні); деякі результуючі показники обумовлені настільки значним числом факторів, у тому числі й зовнішніх, як економічних, так і політичних, що прогнозувати їх на основі аналізу попередньої динаміки практично неможливо [5].

Для визначення змін у господарській політиці підприємства більш, ніж за два послідовних роки, застосовується аналіз тенденцій розвитку (аналіз тренду), який є варіантом горизонтального аналізу. Трендовий аналіз ґрунтується на порівнянні кожної позиції звітності з низкою попередніх періодів і визначенні тренда, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та індивідуальних особливостей його діяльності в окремих періодах. За допомогою трендового аналізу формуються можливі значення показників у майбутньому [5].

На відміну від горизонтального аналізу, що показує динаміку статей фінансової звітності за низку років, вертикальний аналіз є аналізом внутрішньої структури звітності. При проведенні такого аналізу ціла частина приймається за 100%, і обчислюється питома вага кожної її складової. Такими цілими частинами може бути валюта балансу (Актив, Пасив), обсяг реалізації у Звіті про фінансові результати [6].

При оцінці фінансової звітності також використовують безліч коефіцієнтів, які умовно поділяють на чотири групи: показники рентабельності, показники ділової активності, показники ліквідності, показники фінансової стійкості.

Формалізовані методи в основному є модифікацією деяких методів, запозичених з економічної статистики; вони побудовані на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками. Вони засновані на точному дотриманні певної заздалегідь заданої послідовності правил або алгоритму, можуть містити розрахунки та формули. Оцінюється майбутній стан об'єкта шляхом розрахунку кількісних прогнозних показників. Формалізовані методи носять більш об'єктивний характер, оскільки при їх застосуванні використовується чітка аналітична інформація.

Традиційні методи – найбільш розповсюджені та прості у використанні, розроблені в межах еконо-

мічної статистики і присвячені кількісній оцінці деяких явищ і процесів. За їх допомогою здійснюється первинна аналітична обробка інформації (це методи групування, порівняння, відносні, середні, модальні та медіанні показники, графічні) [7].

Під факторним аналізом розуміють методику комплексного та системного вивчення та вимірювання впливу факторів на величину результативних показників [3].

На думку І. Ф. Полещука, факторний аналіз – це аналіз впливу окремих факторів (причин) на результативний показник за допомогою детермінованих чи стохастичних прийомів дослідження [4]. Факторний аналіз зводиться до моделювання багатofакторної моделі, сутністю якої є утворення математичної залежності між факторами. Розрізняють детермінований факторний аналіз та стохастичний факторний аналіз. Щоб визначити ступень впливу чинників на результативний показник, варто з'ясувати зв'язок між ними. Взаємозв'язок між факторами та результативним показником може бути функціональним або ймовірнісним (кореляційним). Залежно від цього обираються відповідні прийоми аналізу [3].

У детермінованому факторному аналізі для визначення величини впливу окремих факторів на приріст результативних показників використовуються такі способи: елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць); інтегральні; логарифмічні; пропорційного поділу; балансові; індекси; ряди динаміки; прости та складних відсотків; дисконтування.

Елімінування полягає у послідовному визначенні впливу кожного фактора на результативний показник за умови незмінності інших факторів та абстрагування їх взаємного впливу. Найбільш універсальним є метод ланцюгових підстановок. Обираючи метод аналізу, потрібно враховувати завдання і цілі, яких потрібно досягти фінансовому аналітику. Метод ланцюгових підстановок полягає в поетапному усуненні впливу на всі фактори, крім одного. При цьому передбачається, що фактори змінюються не одночасно, а в певній послідовності: спочатку змінюється перший, а всі інші залишаються без зміни, потім змінюється другий, потім інші за незмінністю решти факторів [3].

В основу методів теорії прийняття рішень покладено вивчення ймовірних шляхів вирішення різних роду завдань, пошук найбільш вигідних з можливих рішень. Зазвичай розглядаються всі можливі дії з боку керівництва в разі настання тієї чи іншої події та наслідки прийняття таких рішень.

Звичайно, вибір методу залежить від того, що саме підлягає оцінці. З одного боку, можна оцінювати ефективність управління за різними напрямками діяльності підприємства: управління виробництвом, маркетингом, постачанням, збутом, інноваційною, інвестиційною, фінансовою діяльністю; з іншого – можна оцінювати управління окремими факторами

виробництва: персоналом; капіталом, у тому числі основними фондами, оборотними засобами; затратами. Також враховується рівень ефективності, яка оцінюється. Загальна оцінка характеризує ефективність виробництва на підприємстві в цілому; локальна – окремі стадії виробництва, розподілу, обміну і споживання; часткова – ефективність використання в процесі виробництва певних ресурсів (предметів і засобів праці, капітальних вкладень, робочої сили тощо) [7].

Незалежно від того, який метод буде обраний, головним є те, щоб керівництво компанії усвідомлювало необхідність проведення оцінки власної ефективності та шукало шляхи її здійснення, а не було впевнено в беззаперечній правильності власних рішень.

ВИСНОВКИ

Наразі не існує єдиного підходу до оцінки ефективності управління підприємством. На превеликий жаль, керівництво більшості компаній не приділяє цьому питанню достатньо уваги. Нами була здійснена спроба систематизувати методи оцінки ефективності управління підприємством. Це надасть можливість менеджерам підприємств обрати найбільш оптимальний та ефективний для себе варіант. Перспективами подальшого розвитку в цьому напрямку є проведення досліджень інших методів оцінки ефективності з метою стабілізації та подальшого підвищення ефективності діяльності підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудукало Г. О. Аналіз методів оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1031>
2. Высочина М. В. Аналіз методів оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 161. С. 86–89.
3. Кошельок Г. В., Малишко В. С. Факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 361–368.
4. Поleshchuk I. F., Voloshchuk Yu. V., Galkina I. V. Особливості факторного аналізу прибутковості підприємства. URL: <http://intkonf.org/kpedn-voleschuk-if-voleschuk-yuv-galkina-iv-osoblivosti-faktornogo-analizu-pributkovosti-pidpriemstva/>
5. Кальна Т. А. Прийоми фінансового аналізу: переваги та недоліки. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 15 (2). С. 13–18.
6. Литовченко Н. М. Аналіз фінансової діяльності підприємства та заходи по поліпшенню фінансових показників. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2010. Вип. 5. Ч. III. С. 108–112.
7. Гаркуша С. А. Економічна суть та класифікація методів і прийомів фінансового аналізу при проведенні аудиту. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 1. С. 133–137.
8. Кравчик Ю. В., Бойко Ю. С. Особливості фінансової звітності торговельних підприємств та найбільш ефективні методи її аналізу. *Економіка та держава*. 2013. № 10. С. 59–63.

REFERENCES

- Dudukalo, H. O. "Analiz metodiv otsiniuvannia efektyvnosti upravlinnia diialnistiu pidpriemstva" [Analysis of methods for assessing the effectiveness of management of the enterprise]. *Efektivna ekonomika*. 2012. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1031>
- Harkusha, S. A. "Ekonomichna sut ta klasyfikatsiia metodiv i priyomiv finansovoho analizu pry provedenni audytu" [Economic essence and classification of methods and methods of financial analysis during the audit]. *Oblik i finansy APK*, no. 1 (2009): 133-137.
- Kalna, T. A. "Priyomy finansovoho analizu: perevahy ta nedoliky" [Methods of financial analysis: advantages and disadvantages]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 15 (2) (2014): 13-18.
- Koshelyok, H. V., and Malysenko, V. S. "Faktornyi analiz rentabelnosti vlasnoho kapitalu pidpriemstva" [Factor analysis of the return on equity of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 7 (2016): 361-368.
- Kravchyk, Yu. V., and Boiko, Yu. S. "Osoblyvosti finansovoi zvitnosti torhovelnykh pidpriemstv ta naibilsh efektyvni metody yii analizu" [Features of financial reporting of trading enterprises and the most effective methods of its analysis]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10 (2013): 59-63.
- Lytovchenko, N. M. "Analiz finansovoi diialnosti pidpriemstva ta zakhody po polipshenniu finansovykh pokaznykiv" [Analysis of financial activity of the enterprise and measures for improvement of financial indicators]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo*, vol. 3, no. 5 (2010): 108-112.
- Polieshchuk, I. F., Voloshchuk, Yu. V., and Halkina, I. V. "Osoblyvosti faktornoho analizu prybutkovosti pidpriemstva" [Features of factor analysis of profitability of the enterprise]. <http://intkonf.org/kpedn-voleschuk-if-voleschuk-yuv-galkina-iv-osoblivosti-faktornogo-analizu-pributkovosti-pidpriemstva/>
- Vysochyna, M. V. "Analiz metodiv otsiniuvannia efektyvnosti upravlinnia diialnistiu pidpriemstva" [Analysis of methods for assessing the effectiveness of management of the enterprise]. *Kultura narodov Prychornomoria*, no. 161 (2009): 86-89.